

30.1.2018

Hannukaisen kaivoshankkeen osayleiskaava
Ylläksen osayleiskaavan ja Tornionjoen-Muonionjoen osayleiskaavan osittainen muutos

Kaavoittajan vastine Ruotsin viranomaisten lausuntoihin 2. osayleis- kaavaluonnoksesta

Ympäristöministeriö on kirjeellään pyytänyt Ruotsin valtiolta (osoitettu Naturvårdsverketille, saatu 4.1.2017) lausuntoa Hannukaisen kaivosalueen osayleiskaavan toisesta luonnoksesta.

Ympäristöministeriö on lähettänyt Kolarin kunnalle / Lapin ELY-keskukselle Ruotsin valtion vastauksen.

Naturvårdsverket lähetti valmisteluaineiston asianosaisille viranomaisille, lääninhallitukselle, kunnille ja järjestöille. Aineistot olivat lisäksi nähtävillä Naturvårdsverketin nettisivuilla. Lausuntoaika oli 24.1. – 28.3.2017.

Lausunnot saatiin seuraavilta tahoilta:

- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (Yhteiskuntasuojan ja valmiuden viranomainen)
- Havs- och vattenmyndigheten (Meri- ja vesistöviranomainen)
- Sametinget (Saamelaiskäräjät)
- Norrbottenin lääninhallitus,
- Suomalais-ruotsalainen rajajokikomissio
- Övertorneån kunta.

Seuraavassa on Naturvårdsverketin laatima yhteenveto edellä lueteltujen viranomaisten näkemyksistä sekä kaavoittajan vastine niihin. Lausuntojen yhteenveto sekä alkuperäisenä ruotsinkielisenä että suomenkielille käännettynä on liitteenä (Liite 1).

1. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap MSB (Yhteiskuntasuojan ja valmiuden viranomainen)

Lausunto:

Ovat jo aikaisemmin lausuneet sekä kaavasta, että YVA:sta, että toiminnassa tunnistetuista onnettomuus skenaarioista aiheutuvat vaikutukset on selitettävä, ja voiko jokin onnettomuus aiheuttaa rajan ylittäviä vaikutuksia. Voiko rikastusjätteen suunnitellun varastopadon rikkoutuminen aiheuttaa ympäristövaikutuksia rajajokivesistöön (padon rikkoutumisen simulointi)? Kaavaselostuksesta puuttuu selostus onnettomuuksien ja padon rikkoutumisen vaikutuksista.

Kaavoittajan vastine:

Rikastushiekka- alueiden padoista laaditaan patoturvallisuuslain mukaiset suunnitelmat. Ympäristölupahakemuksessa on arvioitu patojen murtumisen vaikutuksia. Ympäristölupahakemuksessa on patojen vahingonvaara-arviota tarkasteltu kahdella eri sortumaskenaarilla. Selvityksessä on arvioitu rikastushiekan leviämisalueet sortumatilanteessa. Arvion

mukaan patosortumasta ei aiheudu vaaraa tai uhkaa ihmishengelle eikä pysyvää tai pitkäaikaista vaaraa ympäristölle.

Lisäksi ympäristölupahakemuksessa on arvioitu patosortuman vaikutuksia Niesajoen ja Muonionjoen vedenlaatuun. Arvion mukaan alkaliniteetin, kloridin, sulfaatin, kalsiumin, kaliumin, magnesiumin ja natriumin pitoisuudet nousevat Niesajoessa selvästi, mutta Muonionjoessa pitoisuuslisät jäävät alhaisiksi. Vaikutusalue rajoittuneekin näin Niesajokeen.

2. Havs- och vattenmyndigheten (HaV) (Meri- ja vesistöviranomaisen)

Lausunto:

Aiemmissa lausunnoissa (16.4.2014 ja 8.9.2014) on korostettu puutteita koskien vesistöjen hallintoa EU:n vesistöjä koskevan puitedirektiivin mukaan (2000/60/EY), toimenpiteitä ja varotoimia, joilla varmistetaan kalasto ja vesieliöt, sekä arviointia vaikutuksista Natura 2000 -alueisiin. Esillä olevasta aineistosta ei selviä, onko HaV:n aikaisemmat näkemykset (8.9.2014) otettu huomioon. HaV olettaa kuitenkin, että ainakin osa HaV:n aikaisemmin pyytämistä täydennyksistä otetaan huomioon yhtiön ympäristölupahakemuksessa (koskee lähinnä sekoittumisvyöhykkeen laajuutta, typpipäästöjen rajoituksia, päästöjen vaikutukset lohen ja taimenen lisääntymisalueisiin, muita vesistön suojelutoimenpiteitä sekä päästöjen valvontaa ja tarkkailua).

Lisäksi HaV huomauttaa, että 8.9.2014 päivätyssä lausunnossa mainitut ohjeet (HVMFS 2013: 19) pintaveden luokittelusta ja ympäristön laatuormeista ovat astuneet voimaan 1.5.2015. Nyt on siis olemassa arviointiperusta ja ohjearvoja erityisen saastuttavista aineista järvissä ja vesistöissä. Nämä ohjearvot koskevat erityisen saastuttavia aineita, jotka sisältyvät Ruotsin ekologisen tilan luokitukseen.

Kaavoittajan vastine:

Kaivosvesien hallintasuunnitelma on oleellinen osa ympäristö- ja vesilupahakemusta. Ympäristö- ja vesiluvassa määritellään vesienkäsittelyn ja vesien johtamisen ehdot. Ympäristölupahakemus ja sen täydennykset tulevat erikseen lausunnoille Ruotsin valtiolle.

Kaavassa määritellään aluevaraukset vesien hallintaan: vesivarastot, rikastehiekka-alueet, vesien käsittelyalueet sekä vesiputkien sijainti Muonionjoen rantaan saakka.

Kaivosvesien päästöjen vaikutusta vesien laatuun yms. arvioidaan ympäristölupahakemuksessa. Keskeisimmät vesistövaikutukset ja vesienhallinnan keinot kerrotaan myös kaavaselostuksessa. Kaavaselostusta täydennetään ehdotusvaiheessa.

Vaikutuksia kalastoon on käsitelty ja arvioitu ympäristölupahakemuksen yhteydessä. Täydennetään kaavaselostusta ehdotusvaiheessa myös näiltä osin.

HaV:n viittaama lausunto 8.9.2014 on lausunto Hannukaisen kaivoshankkeen Natura-arvioinnista. Lausunnossa esitetyt seikat on huomioitu hankkeen ympäristölupahakemuksessa. Hankkeen Natura-arviointi on laadittu YVA:n päättymisen jälkeen.

Hannukaisen kaivoshankkeen Natura-vaikutusten arviointi on tehty Luonnonsuojelulain 65§:n mukaisesti. Se on valmistunut 7.5.2014 ja lähetetty Lapin ELYlle luonnonsuojelulain mukaista käsittelyä varten.

Lapin ELY-keskus on pyytänyt siitä Ruotsin lausunnon, joka on saatu 26.9.2014. Lapin ELY-keskus on 15.9.2015 antanut siitä lausunnon. Siinä Lapin ELY-keskus on vaatinut, että Natura-arviointia tulee täydentää Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit-luontotyyppille ominaisten lajien, lohien ja taimenen osalta sekä saukon pesimä paikkaselvityksellä ja varmistamalla siitä, ettei Muonionjoen purkupaikan alueella esiinny raakkaa.

Hannukainen Mining Oy on toimittanut arvioinnin täydennyksen 21.1.2016. Asiaan liittyen yhtiö on toimittanut ELY-keskukselle myös ympäristölupahakemukseen kuuluvan vesienhallinta ja -käsittelyselvityksen 16.5.2016 sekä Natura-arvioinnin täydennykseen liittyvän täsmennyksen 9.6.2016.

ELY-keskus pyysi 28.9.2016 vielä lisäselvityksiä lohikaloihin kohdistuvista vaikutuksista sekä kaivoksen sulkemisesta ja riskienhallinnasta. ELY-keskus katsoi myös, että sillä tulee olla käytössä ympäristölupalupahakemuksen täydennykset ennen Natura-lausunnon antamista. Vastaukset selvityspyyntöön on saatu 21.12.2016. Ympäristölupahakemuksen täydennykset ja selvitys taimenen potentiaalisista lisääntymisalueista Laurinojassa ja Kivi-uopionojassa on toimitettu ELY-keskukselle 25.1.2017.

Lapin ELY-keskus on antanut lausuntonsa arvioinnin täydennyksestä 19.6.2017. Lausunnon mukaan:

- " Huolimatta edellä esitetyistä puutteista, Lapin ELY-keskus katsoo, että arviointia voidaan pitää riittävänä sen arvioimiseksi heikentääkö Hannukaisen kaivoshanke merkittävästi niitä luonnonarvoja, joiden vuoksi Tornionjoen—Muonionjoen vesistö on hyväksytty Natura 2000 -verkostoon."
- ELY-keskus katsoo, että kaivoshankkeen vaikutukset Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit -luontotyyppiin on arvioitu riittävästi.
- Natura-arvioinnin ja muun käytettävissä olevan aineiston perusteella ELY-keskus kuitenkin katsoo, ettei kaivoshankkeen rakentaminen ja toteuttaminen merkittävästi heikennä Tornionjoen—Muonionjoen Natura-alueen suojeluperusteita edellyttäen että hankkeen lupakäsittelyssä otetaan huomioon tässä lausunnossa esitetyt hankkeen toteuttamista ja haittojen lieventämistä koskevat asiat.

Keskeiset vaikutukset Naturaan kerrotaan myös osayleiskaavan selostuksessa.

3. Sametinget (Saamelaiskäräjät)

Lausunto:

Pitää edelleen kiinni vuosina 2011 ja 2013 esittämistään näkemyksistä eikä heillä ole muuta lausuttavaa.

Kaavoittajan vastine:

Saamelaiskäräjiltä on saatu lausunto kaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta v. 2011, jolloin myös Muonion kunta oli mukana kaavoitettavassa alueessa ja näin ollen kaavan ja kaivoshankkeen vaikutukset arvioitiin ulottuvan laajemmalle.

Vuonna 2013 Hannukaisen kaivoshankkeen YVA-selostuksesta antamassaan lausunnossa Saamelaiskäräjät ovat todenneet, ettei Ruotsin saamelaiskulttuurille synny suoranaisia

vaikutuksia, koska YVA:n vaihtoehto 3 on hylätty. Lausunnoissaan he toteavat kuitenkin, että on tärkeää, että kupari-kulta-rikasteen kuljetuksista Ruotsiin sulattamoon on ilmoitettava niille saamelaiskylille, joita kuljetukset koskevat.

Kaavaluonnos pohjautuu YVA:n vaihtoehtoon 4, joten aiemmat (v. 2011, 2013) lausunnot eivät aiheuta muutos- tai täydennystarpeita nähtävillä olleeseen kaavaluonnokseen.

4. Länsstyrelsen i Norrbottens län (Norrbottenin lääninhallitus)

Lausunto:

Päätelmät vaikutuksista Tornionjoen ja Kalixinjoen vesistön Natura 2000 -alueeseen on tehty epäselvällä perustalla. Todennäköisesti on odotettavissa pieni vaikutus Tornionjoen kokonaiseen kalakantaan, mutta lisää sähkökalastuksia tarvitaan varman arvioinnin tekemiseksi. Ainoastaan yksi sähkökalastus on tehty n. 10 vuotta sitten. Sähkökalastuksen tulos vaihtelee yleensä vuosittain paljon, ja lääninhallitus korostaa, että lohien nousu on ollut voimakasta viime sähkökalastuksen jälkeen.

Purkuputken suunniteltu paikka Muonionjoessa on lääninhallituksen mukaan sopimaton. Putki on siirrettävä, koska suunnitellun paikan ympäristössä on useita taimenen ja lohien kutu- ja poikasalueita.

Lääninhallitus selittää kyseistä asiaa koskevan ns. Weser-tuomion merkityksen. EU-oikeus arvioi, että jäsenmaat ovat velvollisia olemaan myöntämättä lupaa sellaiselle toiminnalle, joka saattaa aiheuttaa tilan heikkenemistä tai jos hyvän pintavesitilan, hyvän ekologisen potentiaalilin tai hyvän kemiallisen pintavesitilan saavuttaminen vaarantuu. Muonionjoen ekologin tila on korkea eikä sitä siis saa heikentää korkeasta hyväksi.

Kaavaehdotus koskee Ruotsin intressiä liittyen kalaan, kalastukseen ja vahvasti kasva-vaan vierailuelinkeinoon, koska maiden rajat eivät vaikuta matkailuun ja kalastusmatkailuun. Riski on suuri, että kaavaehdotuksen toteuttaminen saattaisi hävittää Suomen puolen parhaat taimenvedet (Äkäsjoki).

Kaavoittajan vastine:

Natura-arviointi on laadittu erikseen YVA:n päättymisen jälkeen ja siitä on saatu lausunto. (kts vastine HaV:lle).

Keskeisimmät vaikutukset on todettu myös kaavaselostuksessa. Täydennetään kaavaselostusta ehdotusvaiheeseen ja huomioidaan siihen mennessä saatu Natura-lausunto.

Osayleiskaavassa on määritelty Rautuvaaran alueelta Muonion rantaan suuntautuvan vesien johtoputken paikka. Lisäksi kaavassa varataan alue mahdolliselle sekoittamolle. Kaavassa ei määritellä mihin kohtaan Muonionjokea purkuputken pää sijoittuu. Se määritellään tarkasti ympäristö- ja vesiluvassa.

Osayleiskaava luo maankäytölliset edellytykset toteuttaa kaivoshanke niin, että siitä ei aiheudu vesistöjen tilalle ja kalastolle merkittäviä haitallisia vaikutuksia.

5. Suomalais-ruotsalainen rajajokikomissio

Lausunto:

Korostaa rajajokien kohtuullista hyväksikäyttöä ja vesiresurssien suojelua. Komissio kuvaa kaava-alueen vesistöjen luonnonarvoja ja Hannukaisen kaivosteollisuudesta aiheutuva vedenkäsittelyä. Lisäksi komissio mainitsee, että raportti vaikutuksista taimeneen keskittyy sulfaattiin eikä siinä mainita muiden vesieliöille haitallisten kemikaalien vaikutuksia. Tämä lisää raportin päätelmien epävarmuutta koskien vaikutuksia vesiympäristöön ja kalastoon.

Komissio kirjoittaa, että Tornionjoki–Muonionjoki ovat Itämeren alueen luonnonvaraisten lohi- ja meritaimenkantojen tuottoisin lisääntymisalue, ja meritaimenkanta on erittäin heikko. Lohi ja meritaimen ovat Tornionlaakson biologisen moninaisuuden, kalastuksen ja elinvoimaisuuden kannalta erittäin tärkeitä. Tornionjoen lohi on koko Tornionlaaksossa ja Itämeren maiden kaupallisen kalateollisuuden kannalta erittäin tärkeä.

Komissio kaipaa selitystä ilmastonmuutoksen vaikutuksista osayleiskaava-alueeseen. Tornionjoen vesistössä tapahtuu säännöllisesti ns. tunturitulva kesäkuussa toukokuun lumen-sulamiskauden jälkeen, mikä on otettava huomioon vesitaselaskelmissa.

Kuten Norrbottenin lääninhallitus myös komissio viittaa Wester-tuomioon ja korostaa, että EU:n jäsenmaat ovat epäonnistuneet hyvän vesitilan saavuttamisessa vuoteen 2015 mennessä, mikä edellytetään veden puitedirektiivissä. Wester-tuomion mukaan jäsenmaat ovat velvollisia "toteuttamaan kaikki tarpeelliset toimenpiteet, joilla ennaltaehkäistään kaikkien pintavesiesiintymien tilan heikkenemistä". Tämä on otettava huomioon nyt esillä olevassa asiassa.

Kaavoittajan vastine:

Osayleiskaavalla luodaan maankäytölliset edellytykset toteuttaa kaivoshanke kestäväällä tavalla. Kaava perustuu YVAan, Naturavakutusten arviointiin ja ympäristölupahakemusta varten laadittuihin selvityksiin ja mallinnuksiin.

Nämä selvitykset ja arviot tarkentuvat suunnittelun edetessä. Syksyllä 2017 toteutettiin koelouhinta kaivosalueella. Sen perusteella on tehty koerikastus, jonka tuloksilla on tarkennettu arviota vesistövaikutuksista.

Ilmastonmuutokset vaikutuksia on otettu huomioon ympäristö- ja vesilupahakemuksessa.

6. Övertorneån kunta

Lausunto:

Ei hyväksy kaavaehdotusta. Avolouhos vaikuttaa vierailuelinkeinoon molemmin puolin Suomen ja Ruotsin rajaa. Matkailuelinkeino on pitkällä tähtäimellä kestävä ja antaa tuloja tulevaisuudessakin, kun taas avolouhos tulee aiheuttamaan vain kustannuksia, mm.

suotoveden puhdistamiseen louhinnan päätyttyä. Tornionjoki ja erityisesti sen sivu-uomat ovat erittäin uhatun meritaimenen kutualueita. Muonionjoki ja Tornionjoki ovat lohen kutualueita, jonne lohi nousee Övertorneån kunnan läpi. Lohen ja taimenen kalastus ovat kunnan vierailuelinkeinon tärkeimpiä osia ja kalastuksella on suuri kehityspotentiaali.

Kirjojokikorento (*Ophiogomphus cecilia*) puuttuu suojattujen lajien luettelosta. Laji vaatii laji- ja luontodirektiivin perusteella huolellista suojaa ja se sisältyy direktiivin liitteisiin 2 ja 4. Kirjojokikorento esiintyy Muonionjoessa Kolarin alapuolella. Kaivon jätevesipäästöt vaarantaisivat korenon toukkien selviytymistä. Toukat elävät pohjalla useita vuosia. Sama vaikutus kohdistuisi myös muihin vesieliöihin, joten kaivoshanke ei sovi yhteen jokivesistön luontoarvojen suojelun kanssa.

Kumulatiiviset vaikutukset Tornionjoen–Muonionjoen vesistöön on otettava huomioon arvioitaessa kaivostoimintaa. Malminetsintää on meneillään alueella ja sinne avataan mahdollisesti useita uusia kaivoksia.

Kaavoittajan vastine:

Osayleiskaavalla luodaan maankäytölliset edellytykset toteuttaa kaivoshanke kestäväällä tavalla. Kaava perustuu YVAan, Naturavaikutusten arviointiin ja ympäristölupahakemusta varten laadittuihin selvityksiin ja mallinnuksiin. Vesistö ja kalastovaikutusten kannalta oleellista on ympäristölupa ja siinä määritellyt toiminnan ehdot. Ympäristöluvan käsittelyn yhteydessä arvioidaan myös vaikutuksia kirjojokikorentoon.

YVA:n ja kaavoituksen aikana on selvitetty ja arvioitu hankkeen vaikutuksia matkailuun ja aluetalouteen sekä selvitetty keinoja haitallisten vaikutusten vähentämiseksi.